

ПЕРЕДМОВА.

Відповідно до пляну видання творів Федьковича, прийнятого фільольогічною секцією Наукового тов. ім. Шевченка всі драматичні твори буковинського поета повинні творити третій том. Річево розпадають ся ті твори на дві групи — оригінальних і перекладених творів. З огляду на те, що оригінальні драматичні твори Федьковича самі заповнять том значної грубости, ухвалила секція розділити той том на дві часті і видати драматичні переклади окремо. Се було тим більше можливим до виконання, що й драматичних перекладів набрало ся на досить спорий томик, як також і з тої причини, що працею над обробленєм третього тома поділились оба редактори так, що редакцію оригінальних драм обіймив проф. др. Ол. Колесса, а редакцію перекладів др. Ів. Франко. Ось чому виходить у сьвіт друга часть третього тома окремою книжкою, як самостійний, четвертий том „Українсько-руської Бібліотеки“.

Редакційна праця над отсим томом була в часті легка, а в часті дуже важка. Між автографами Федьковича знайшли ся три драматичні переклади, а власне дві трагедії Шекспіра „Гамлет“ і „Макбет“ і трагедія „Мазепа“ німецького письменника Рудольфа Готшала. „Гамлет“ і „Мазепа“ переписані на чисто, з невеличкими де-де поправками в тексті, всі три переклади не датовані, — значить, із сього боку редакторови не було ніякого клопоту: лиша-

лось передрукувати Федьковичів текст як найвірнійше, змінюючи хіба правопис відповідно до норми прийнятої в цілім виданю (пор. передмову до тому I., стор. VIII).

Зовсім не те було з „Макбетом“. Над перекладом сеї трагедії працював Федькович довго і з упором, майже загадковим для його свобідної та гордої вдачі. Між його автографами знайшлись аж три відписи, -- і то не копії того самого перекладу, а три окремі переклади, роблені майже незалежно один від одного, по части після иньших принципів. Тай се не все: ми маємо певний слід, що переклад, який ми означили сінатурою А (опис автографів див. стор. 175—176), був уже результатом перерібки якогось первісного перекладу, затраченого для нас: в однім місці того перекладу знаходить ся увага писана півсторонньою рукою — як я дійшов через порівнянє рукописів, рукою пок. Омеляна Партицького, не Володимира Барвінського, як сказано в редакційних увагах на стор. 175 і 200 — де жадаєть ся від Федьковича справити текст „якъ було зразу“ (див. стор. 200 нота).

Супроти сього являло ся неминуче питанє, як поступити з тими трьома перекладами: чи друкувати їх усі три *in extenso*, чи ні? Дещо промовляло за першою евентуальністю. Повне і критичне виданє творів Федьковича не сміло лишити без уваги той в усякім разі інтересний факт його довгої та раз у раз поновлюваної праці над перекладом „Макбета“ і мусіло дати читачеві можливість самому вглянути в ту працю та оцінити її. Та з другого боку друкувати аж три переклади „Макбета“ відразу, а до того ще маючи на увазі, що всі три ті переклади крім языкової вартости мають дуже невисоку літературну стійність і не можуть іти в порівнянє з виданим недавно перекладом Куліша, мені видалось таки зайвим. От тим то я вибрав посередню, хоч і дуже важку дорогу: взявши один, остатній що до часу, переклад основою виданя, я порівнював його рядок за рядком і репліку за реплікою з обома

иньшими, і пропускаючи з них усе ідентичне, подав усі відміни під текетом у нотах. Таким способом я осягнув подвійну ціль: замість 25—28 аркушів, які заняли-б були всі три тексти друковані in extenso, я вмістив „Макбета“ на 12½ аркушах, давши при тім читачеві можливість прочитати Федьковців переклад у тій формі, яка найбільше відповідала результату його довгої праці над сим твором, а рівночасно в нотах я подав для дослідника все, що потрібне для докладного студіювання всіх трьох перекладів, і то подав у формі далеко вигіднішій, ніж коли-б усі три тексти були надруковані in extenso, бо кладучи обік себе реченє за реченєм, репліку за реплікою, на скілько вони виявляють різниці від основного тексту. Надіюсь, що ся праця, якої клопотливість оцінить кождий, хто займав ся подібним ділом, знайде признанє у тих, хто буде займатися студіями над Федьковичем; звичайний читач матиме при тім сю користь, що може все те лишити без уваги і читати лише сам основний текст без нот.

Що до часу, коли були виготовлені отєї переклади, то в автоґрафах Федьковича нема ніякої вказівки. Та про те нема сумніву, що вони повстали у Львові в часі півторарічного побуту Федьковича на становищі редактора видавць „Просвіти“*). На се вказує вже сей факт, що обі Шекспірові траґедії перекладені, як читаємо на титулових картах автоґрафів, „за повелінем честного товариства „Руська Бесіда“ у Львові“, а ми знаємо, що Федькович контрактом з „Руською Бесідою“ зобов'язав ся був за 250 гульд. річної плати доставити 12 аркушів друкованих драматичних творів, ориґінальних чи перекладаних (Ом. Оґоновський, Історія літератури рускої II, 2, стор. 263)**). Чи

*) До Львова прибув Федькович у липні 1872, а зі Львова виїхав у січні 1874 р., значить, не вчисляючи сих обох місяців, пробув у Львові не 14, як каже Ом. Оґоновський (Історія літератури рускої II, 2, 623), а 18 повних місяців.

**) Інтересно, що в тогочаснім протоколі засідань виділу „Руської Бесіди“ про сей контракт нема ніякої згадки, а одним

він з власної охоти взяв ся перекладати Шекспіра, чи може справді хто з тодішніх виділових Р. Бесіди впливав на нього в тім напрямі, не знаємо. Се тільки певно, що переклад Макбета мав у руках Ом. Партицький, який полишав на рукописі свої помітки та поправки і певно й устно робив Федьковичеві уваги та був причиною кількоразового перероблювання сього перекладу. Що Федькович зараз по своїм приїзді до Львова почав займатися Шекспіром, на се маємо доказ у його фразці „Як козам роги виправляють“, яку він на основі Шекспірової комедії „Уговканє непокірної“ злагодив для „Руської Бесіди“ і надрукував у ч. 5—7 Правди з р. 1872. Зараз по тім він засів мабуть за переклад „Макбета“, бо про те, що Федькович працює над „Макбетом“, чув я 1873 р. в Дрогобичі будиши тоді учеником 7-ої гімн. класи. Повний переклад „Гамлета“ був для всіх, хто доси слідив за діяльністю Федьковича та працями про нього, несподіванкою; він мусів повестати по „Макбеті“, хоч певно також іще у Львові.

Що торкається ся літературної вартости Федьковичевих перекладів із Шекспіра, то вона загалом

слідом про звязок Федьковича з сим товариством у протоколі є нотатка з засідання 28 лют. мая 1873: „Рішено, що Бесіда про недостачу фондів дальшої ремунерації п. Федьковича стало на себе прийняти не може (252 г.)“. Нотую, що в часі приїзду Федьковича до Львова (в липні 1872) до виділу Р. Бесіди входили: голова маршалок Лаврівський, о. др. Пелеш, др. Сушкевич, о. Ом. Огоновський, др. Ол. Огоновський, др. Сроковський, д. А. Січинський, проф. Вахвянин і Ом. Партицький, а справами театру завідував д. Устиянович. На загальних зборах 1 марта 1873 р. вибрано новий виділ, до якого війшли Ом. Огоновський головою, надто др. Сроковський, др. Ол. Огоновський, др. Корн. Сушкевич, др. Петро Сушкевич, проф. А. Шанковський, проф. Н. Вахвянин, А. Борковський і Вол. Гузар. В рахунковій книжці „Руської Бесіди“ знаходимо в рубриці видатків також плату Федьковичеві в квоті 41 гульд. 67 кр. місячно за ось які місяці: 1872 р. липень, вересень, жовтень, грудень; 1873: лютий, марець, май; останню рату звернула одначе „Просвіта“ театральному фондови, так що Федькович загалом одержав від Р. Бесіди 6 раз по 41 г. 67 кр., або 250 гульд. 2 кр., тоб то те, що йому належало ся за рік, хоча умову заключену в липні 1872, розвязано в маю 1873.

дуже не висока. Федькович не вмів по англійськи і перекладав Шекспіра з німецького, декуди держачи ся свого взірця більше, инде знов передаючи його більш або менше свобідно. Особливо видно се на „Макбеті“, якого ред. А. сяк так іще боре ся з оригіналом, ред. Б. геть відступає від нього і являєть ся немов свобідною його парафразою, а ред. В. знов вертає ближше до оригіналу, хоча й полишає деякі сцени в зовсім свобідній передачі. Особливо інструктивні з сього погляду сцени з чарівницями (стор. 178—179, 188—191, 291—295, 301—312) та сцена з ключарем Макбетового замка (стор. 242—245). Зрештою Федькович боре ся з формою; білий вірш у нього виходить важкий, неорганічний та немельодійний; разять часті германізми в конструкції, часті зайві слова ужиті для підлатання розміру, особливо „це“, „отце“ (в самім першім акті Гамлета я начислив 62 рядки з такими зайвими словами); вони справляють несмак особливо коли повторяють ся вірш за віршом, прим. :

Ніколи в світі був бих *це* не вірив,
 Як був бих своїми очима *це*
 Не видів. (Стор. 6) — або
Це присягніть мині, і по такі
Це правді, по які бажаєте,
 Аби вам Господь Бог у кождім ділі
 Допомагав *це*. (Стор. 40)
 Така *отце* блага та животворна
 Пора. Тогда, як казують *отце* (Стор. 10—11).

Так само разять односкладові сполучники або загалом односкладові слова на кінці вірша на арзієї, хоча на них не лежить ніякий натиск, прим. :

Виж претці перший наш боярин, а
 До того ще й непіт, до того й син. (Стор. 16)
 Увеселили серце мое; а
 Щоб світ цілий *це* знав... (ibid.) або
 А що знов Гамлета ся тичить, і
 Єго тих женихливих іграшок (стор. 23).

Таких латаних віршів ми зовсім не стрічаємо в Куліша. Певна річ, Федькович, можна сказати, проломлював тут перші леди, мало маючи перед собою в нашій мові взірців білого вірша; дуже шкода, що його перекладам судило ся цілих 30 літ лежати в рукописі!

Коли з якого погляду Федьковичеві переклади не стражили вартости й доси, так се хіба з язикового, головно з лексикального. Федькович розвинув тут велике багатство своєї лексики, користуючись головно гуцульським говором, якого скарбівню він, можна сказати, вичерпав до дна. Інтересно буде тут порівняти Кулішеві переклади Шекспірових трагедій з Федьковичевими; навіть не переводивши детального, методичного порівняння, але вчитавши ся докладно в оба переклади можу сказати, що Кулішів переклад, хоч артистично більше вигладжений, все таки далеко біднійший на лексику і загально зрозумільший, та подекуди більше шабляновий, коли тимчасом Федьковичів переклад менше докладний, хророватий та невироблений, але більше кольоритний, виявляє більше власної праці перекладача.

Окрема згадка належить ся перекладови „Мазепи“. Працю над перекладом сеї наскрізь шаблянової німецької трагедії підсунув Федьковичеві його давній приятель Антін Кобилянський. Відки й яким способом дійшов Кобилянський до знайомости з автором „Мазепи“, Рудольфом Готшалем, сього не знаємо; досить, що в початку 70-их років він переписував ся з ним, а коли Федькович прибув до Львова, Кобилянський заохотив його взяти ся до перекладу „Мазепи“. Ся трагедія, написана десь коло 1865 р., не визначає ся нічим і могла зацікавити Федьковича хіба тим, що її тема взята з української історії. Але автор ані не знає добре тої історії й того краю, який узяв ся малювати, ані не зумів із історичного матеріялу викроїти сяк-так зносну драматичну штуку, ані нарешті не зумів вітхнути в свої фігури якогось живого духа, огню. Безмірно довге балаканє, дешеве, професорське філософованє і повна імпотен-

ція там, де треба б виявити якусь драматичну акцію, а при тим такі забавні непорозуміння, як пототоженне московських роскольників з черцями печерської Лаври і перенесенє тої Лаври десь у степ коло Полтави, як ніби дика, а при тим фальшиво романтична фігура Гордієнка, як фантастичні і зовсім неможливі фігури Матрени, Лодоїски та Горпини, — все се робить для нас тепер Готшалеву трагедію нестерпною. І в Німеччині вона мабуть не мала ніколи успіху вже хоч би задля слабої сценічної будови. З яким серцем перекладав її Федькович — не знаємо; того лише можемо догадувати ся, що Кобилянський, а може й Федькович, думали тим перекладом позискати для себе впливового німецького письменника, критика та історика літератури, і через його посередництво трафити до німецьких накладців, що згодились би видати чи то може німецькі поезії Федьковича, чи може й його руські твори. Сього бодай можна догадувати ся з листу Готшала до А. Кобилянського з кінця січня 1873 р. (лист без дати, Кобилянський одержав його, як занотував у низу, дня 2 лютого), де читаємо ось що:

„Wann ich auf einen so eingehenden und verbindlichen Brief so spät antworte, so liegt der Grund allein darin, weil ich Ihnen in Betracht der Hauptangelegenheit ein bestimmtes Resultat mittheilen wollte; die Berathungen darüber zogen sich aber stündlich in die Länge, weil hier ein gänzlich ausserordentlicher Fall vorlag. Jetzt bin ich in den Stand gesetzt, Ihnen das Resultat, wie es der beifolgende Brief der Verlagsbuchhandlung von F. A. Brockhaus enthält, mitzutheilen. Wie Sie sich zu diesem Bescheid der Verlagsbuchhandlung stellen, werde ich aus Ihrer Antwort ersehen. Vielleicht entspricht derselbe Ihren Erwartungen nicht, aber es ist in der That für jede hiesige Buchhandlung schwer, wenn nicht unmöglich, den Risiko des Vertriebs in so entfernten Gegenden, die für den Buchhandel kaum erschlossen sind, zu übernehmen, und die Brockhaussche Verlagsbuchhandlung

ist wohl überhaupt die einzige, welche den Druck und die Herstellung übernehmen könnte.

Dasselbe würde gewiss auch in Betreff anderer ruthenischer Verlagswerke von ihr als Norm, als Bedingung der Ausführung festgehalten werden.

Dem Dichter und Übersetzer meines „Mazepa“ rufe ich aus der Ferne meinen herzlichen Dank zu, auch für die Anerkennung, die er meinem poetischen Wirken zutheil werden lässt.

Виходило би з сього листу, що Кобилянський запитував Готшала про умовини друкованя якихось руських писань у Німеччині; на жаль, лист від фірми Брокгауза, долучений до Готшалевого листу, не заховав ся і ми не знаємо докладно, ані про що йшло запитанє, ані яка була відповідь німецької фірми; зі слів Готшала видно, що не мусіла бути дуже приємна для руського ентузіяста. З остатнього цитованого тут Готшалевого реченя можна би догадувати ся, що Федькович і від себе писав лист до Готшала, де з признанєм говорив про його літературну діяльність. Я відносив ся в тій справі листом до Готшала і просив його уділити мені деяких деталів що до його зносин з Русинами 1872—73 pp., але не одержав ніякої відповіді.

Редагуючи до друку отєї переклади я вважав зайвим порівнювати їх з оригіналами. Про таке порівнанє могла-б бути бесіда хіба при „Мазені“, якого Федькович справді перекладав із оригіналу; що до Шекспірових трагедій, то треба би ще детальними дослідями вишукати ті оригінали, зглядно ті німецькі переклади, якими користувався Федькович. Не маючи часу для такого досліду я полишаю його будучим спеціалістам, коли кому прийде охота вдавати ся в сю не дуже вдячну подробицю. Так само зайвим мені видалось доходити, якими жерелами користувався Готшаль для свого „Мазені“; сама штука не варта такої праці, хоча сама поява трагедії на українську тему в німецькій літературі з деяких поглядів і заслуговувала б на увагу.

Перечитуючи надруковані аркуші цього тома я надібав ось які важнійші друкарські помилки, що не вважаючи на чотири коректи лишилися не справлені і які прошу повиправляти перед уживанєм книжки:

Стор.	4 ряд.	6 з низу	надр. Марцелій,	чит. Марцелій
»	7 »	10 з гори	» по три	» до при
»	8 »	11 з низу	» Й замого	» Й самого
»	9 »	10 »	» за що	» за що
»	11 »	7 »	» угулубив	» угулубив
»	12 »	2 з гори	» З одним, веселим	» З одним веселим
»	16 »	2 »	» А до того	» До того
»	23 »	15 »	» більше	» білше
»	29 »	8 »	» Я думаю	» А думаю
»	29 »	21 »	» невинні ї	» невинні ї —
»	53 »	6 з низу	» прикопати	» прикопати.
»	61 »	8 з гори	» пунтеване	» пунтоване
»	79 »	3 з низу	» всеї	» всеї
»	432 »	12 »	» приваждать ся	» привиждасть ся
»	433 »	18 »	» вас	» ваш.

Як першого, так і цього тома одну коректуру читав проф. др. Ол. Колесса.

Іван Франко.

